

них видів економічної діяльності за мінімально короткий час, що в свою чергу дозволить своєчасно відреагувати на можливі нестабільності зовнішнього середовища.

Перелік посилань:

1. Підсумки роботи українського бізнесу в 2015 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://forbes.net.ua/ua/business/1414792-chvert-triljona-zbitkiv-pidsumki-roboti-ukrayinskogo-biznesu-v-2015-roci>
2. Терещенко О. О. Антикризисное фінансове управління на підприємстві [Текст]: [навч. посіб.] / О. О. Терещенко. – К.: КНЕУ, 2004. – 560 с.
3. Бланк И. А. Антикризисное финансовое управление предприятием / Бланк И. А. – К. : Ника – Центр, 2006. – 672 с.
4. Біловол Р.І. Методологічні підходи до розробки концепції антикризового управління підприємством [Текст] / Р.І. Біловол // Регіональні перспективи. – 2003.- № 7-8 (32-33). – С. 60-63;
5. Лігоненко Л. О. Антикризисное управління підприємством : підручник / Л. О. Лігоненко. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2005. – 824 с
6. Єпіфанова І. Ю. Сутність антикризового управління підприємства / І. Ю. Єпіфанова, Н.О. ранська // Економіка і суспільство. – 2016. - №2. – С. 265-268.
7. Глебова А. О. Формування системи антикризового управління на підприємстві / А. О. Глебов., Т. О. Конзерська // Молодий вчений. – 2015. - №11.- С. 35-39.
8. Гончар І. О. Сутність та місце антикризового фінансового менеджменту в структурі управління підприємством [Електронний ресурс] / І. О. Гончар. – Режим доступу : <http://www.vestnik-esopom.tgu.od.ua/journal/2015/11-2015/09.pdf>
9. Коваленко О. В. Методи антикризового управління підприємством [Електронний ресурс] / О. В. Коваленко, Галь С. В.. – Режим доступу : http://www.zgia.zp.ua/gazeta/evzdia_8_107.pdf
10. Пономаренко В. С. Методологія комплексного оцінювання ефективності розвитку підприємств : монографія / В. С. Пономаренко, І. В. Гонтарева ; за заг. ред. докт. екон. наук, проф. В.С. Пономаренка. – Х. : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2015. – 404 с.

Стаття надійшла: 01.03.2017 р.

Рецензент: д.е.н., проф. Дмитрієв І.А.

Рецензент: д.е.н., проф. Шиян Д.В. (Харківський національний економічний університет)

УДК 658.155

JEL Classification: G 320

ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ РЕНТАБЕЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Пенська І. О., к.е.н., доцент

Дроботенко А. О.

Харківський інститут фінансів

Київського національного торговельно-економічного університету

Анотація: Предметом статті виступає сукупність теоретичних аспектів управління рентабельністю в сучасних умовах і виявлення проблем, з якими стикаються підприємства України. Метою є аналіз сучасного рівня рентабельності і збитковості підприємств в період з 2010 по 2016 рік та з'ясування загальних факторів впливу на це. При дослідженні даної теми були застосовані теоретичні методи наукового дослідження, такі як, аналіз, синтез, систематизація, зіставлення, та інші, що дозволило узагальнити та систематизувати погляди вчених на проблему дослідження.

У статті розглянуто ключові фактори підвищення рентабельності та виявлено, що найбільший вплив має розмір отриманого підприємством прибутку, тому було досліджено методи підвищення останнього. Аналіз діяльності підприємств показав, що попри підвищення середньої рентабельності в останні роки, частка збиткових підприємств все ще займає значну вагу в загальній кількості підприємств України. Це призводить до значного зниження бази оподаткування податком на прибуток, не дозволяє повноцінно втілювати науково-технічний прогрес, підвищувати якість продукції, стимулювати виробничу діяльність та працівників підприємств. Зрештою, наявність значної кількості збиткових підприємств в усіх галузях свідчить про недостатній розвиток ринкових відносин в Україні.

Вітчизняні підприємства можуть втілювати результати дослідження для підвищення рівня рентабельності та покращення їх конкурентоспроможності.

Ключові слова: підприємство, прибуток, рентабельність, збитковість, управління рентабельністю.

ISSUES OF ENTERPRISE PROFITABILITY MANAGEMENT IN MODERN CONDITIONS

Iryna Pyenska, PhD in Economics, Associate Professor

Anna Drobotenko

Kharkiv Institute of Finance of Kyiv National University of Trade and Economy

Summary: *The subject of the article is a set of theoretical aspects of profitability management in modern conditions and identifies problems faced by enterprises of Ukraine. The purpose is to analyze the current level of profitability and loss-making enterprises in the period from 2010 to 2016 and finding out common factors of influence on it. In the study of this topic were applied theoretical methods of scientific research, such as analysis, synthesis, classification, comparison, and others, which helped to generalize and systematize the views of scientists on the research problem.*

The article considers the key factors for profitability and found that the biggest impact is the size of the resulting profit; it was therefore investigated methods of improving the latter. Analysis of activities of enterprises showed that despite the increase in average profitability in recent years, the share of unprofitable enterprises still occupies a significant weight in the total number of enterprises of Ukraine. This leads to a significant reduction in the taxable base of profit tax, does not allow to fully realize the scientific and technological progress, improve product quality, boost production activities and employees. Finally, the presence of a significant number of unprofitable enterprises in all sectors testifies to the insufficient development of market relations in Ukraine.

Domestic enterprises can realize the results of research to enhance profitability and improve their competitiveness.

Keywords: *enterprise, profit, profitability, losses, profitability management.*

Постановка проблеми. В ринковій економіці посилюється конкуренція між підприємствами, тому важливим є виживання підприємств та поліпшення їх платоспроможності. Здатність підприємств приймати оптимальні рішення, пов'язані з підвищенням рентабельності, набирає все більшого значення. Рентабельність прямо пропорційно впливає на підвищення прибутку, який може бути спрямований на удосконалення господарського механізму та покращення виробничих відносин для формування більш ефективного конкурентоспроможного виробництва. Питання рентабельності підприємств відносять до найбільш актуальних економічних проблем, оскільки досягнення максимально можливого позитивного рівня рентабельності може привести до розвитку не тільки кожного окремого підприємства, але і країни в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Методичною основою написання роботи послужили роботи вітчизняних і зарубіжних економістів, в яких розглядалися сутність прибутку та рентабельності та методи управління ними на підприємстві. До таких вчених можна віднести: Бержанір І. А., Черниш С. С., Чернодубова Е. В., Бланк І. О., Кейлер В. А., Короткевич О. В., Баліцька В. В., Фещенко О. П., Кучерява А. С. та інші.

Невирішені складові загальної проблеми. Незважаючи на існуючі фактори управління рентабельністю, невирішеними залишаються питання побудови загальної системи управління рентабельністю на підприємстві та визначення шляхів підвищення рентабельності в умовах кризових явищ та політичної нестабільності, які склалися в Україні в останні роки.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження виступає аналіз сучасного рівня рентабельності і збитковості підприємств в період з 2010 по 2016 рік та визначення загальних факторів впливу на це.

Виклад основного матеріалу дослідження. Не завжди доцільно оцінювати підприємство за абсолютною сумою отриманого прибутку, тому що, на його розмір впливає не тільки відмінна робота підприємства, а й його розміри. Тому суму прибутку порівнюють з витратами або величиною капіталу і отримують відносний показник рівня рентабельності, який менше ніж прибуток піддається впливу інфляції. Отже, рентабельність є не тільки розрахунковою величиною і статичним показником, а й критерієм, використовуваним для загальної оцінки економічного становища підприємства на ринку [1, 2]. Отриманий прибуток для різних підприємств може бути і однаковим, але отриманим за різних умов. Таким чином, це і є причиною застосування показників рентабельності, так як вони допомагають оцінити економічний суб'єкт, не спираючись на розмір і характер діяльності.

Володіючи аналізом рентабельності і знаючи шляхи її підвищення, можна впливати на ефективність виробництва і робити правильний вибір шляхів найбільш ефективного прискорення економічного зростання. Тобто, підвищення рентабельності підпри-

емств в сучасних умовах набуває першочергової ролі, і керівництву підприємств необхідно використовувати всі можливі шляхи збільшення даного показника, що в підсумку позначиться на покращенні ефективності діяльності самого господарського суб'єкта в цілому. На сучасному етапі розвитку економіки, без всебічного аналізу рентабельності діяльності підприємства і виявлення факторів, які впливають на її величину, неможливо підвищити рівень отриманого прибутку.

Ключові шляхи підвищення рентабельності – збільшення абсолютної суми прибутку і скорочення витрат на виробництво продукції. Причиною цього є широке застосування у виробництві результатів НТП, що веде до збільшення продуктивності суспільної праці і зниження на цій основі вартості одиниці ресурсів, що застосовуються у виробництві. Пошук шляхів підвищення рентабельності підприємства є одним з ключових питань, яке стоїть перед більшістю підприємств. Підвищення рентабельності залежить від багатьох факторів, але найбільший вплив має розмір отриманого підприємством прибутку, тому важливим є також підвищення останнього на підприємстві.

Можна виділити три основних напрямки збільшення прибутку:

1) технологічне, базується на вдосконаленні технології виробництва і придбанні сучасного обладнання для зниження собівартості продукції і покращення її якості у відповідності з міжнародними стандартами;

2) організаційне, яке проявляється в поліпшенні організації виробництва, праці та управління;

3) економічне, тобто спонукання підприємств через прийняті закони або інші нормативні документи, наявність конкурентного середовища, що заохочує знаходити резерви зниження собівартості і підвищення якості продукції, забезпечує зростання ділової активності [3, с. 40].

У сучасних інтеграційних процесах загально визнано, що тільки інноваційний шлях розвитку може забезпечити конкурентоспроможність підприємства, а разом з тим і збільшити його рентабельність, тому всі три напрямки збільшення прибутку на підприємстві повинні супроводжуватися впровадженням інновацій.

Необхідно зазначити, що підвищення прибутку не завжди призводить до зростання рентабельності, це можливо у таких випадках:

1) отриманий у досліджуваному періоді прибуток не відповідає реальним можливостям підприємства (у результаті неякісного використання ресурсів підприємство отримує набагато менший прибуток ніж на що було здатне);

2) підприємство нераціонально розподіляє прибуток (отриманий прибуток використовується виключно на потреби споживання, у результаті підприємство втрачає основне джерело поповнення власних засобів, необхідних для розвитку);

3) під час здійснення господарської діяльності підприємство не враховує вплив зовнішнього економічного середовища (прибуток досягається за умови високого рівня фінансового ризику, що може викликати загрозу банкрутства) [4, с. 214].

Для виявлення проблем з якими стикаються підприємства щодо підвищення рентабельності, доцільно проаналізувати рентабельність підприємств України за 2010-2016 роки. Отже, загальна рентабельність підприємств за січень-вересень вказаного періоду подана на рисунку 1. Як бачимо, з 2012 року рентабельність підприємств почала значно знижуватись, на це вплинуло досить багато негативних чинників, таких як, нестабільність політичної ситуації в країні, інфляція та інші, тому в 2014 році даний показник досяг свого мінімуму – рівень збитковості складав -2. Починаючи з 2015 року дана ситуація почала покращуватись, і вже у 2016 році рентабельність підприємств України складала 7,7%. Тому доцільним є пошук шляхів підтримання тенденції останніх років та подальшого підвищення рентабельності підприємств України.

Проаналізувавши рентабельність підприємств України, не можливо оминати питання великої кількості збиткових підприємств за 2010-2015 роки (таблиця 1). Хоча їх частка в загальній кількості підприємств з кожним роком зменшувалася, і в 2015 році досягла найменшого показника за розглянутий період, даний показник залишається зависоким та потребує втручання держави заради подальшого стабілізування даної ситуації. Варто відмітити, що в останні роки частка збиткових підприємств займає значну вагу в загальній кількості підприємств України, що також призводить до значного зниження бази оподаткування податком на прибуток, не дозволяє повноцінно втілювати науково-технічний прогрес, підвищувати якість продукції, стимулювати виробничу діяльність працівників підприємств. Зрештою, наявність значної кількості збиткових підприємств в усіх галузях свідчить про недостатній розвиток ринкових відносин в Україні.

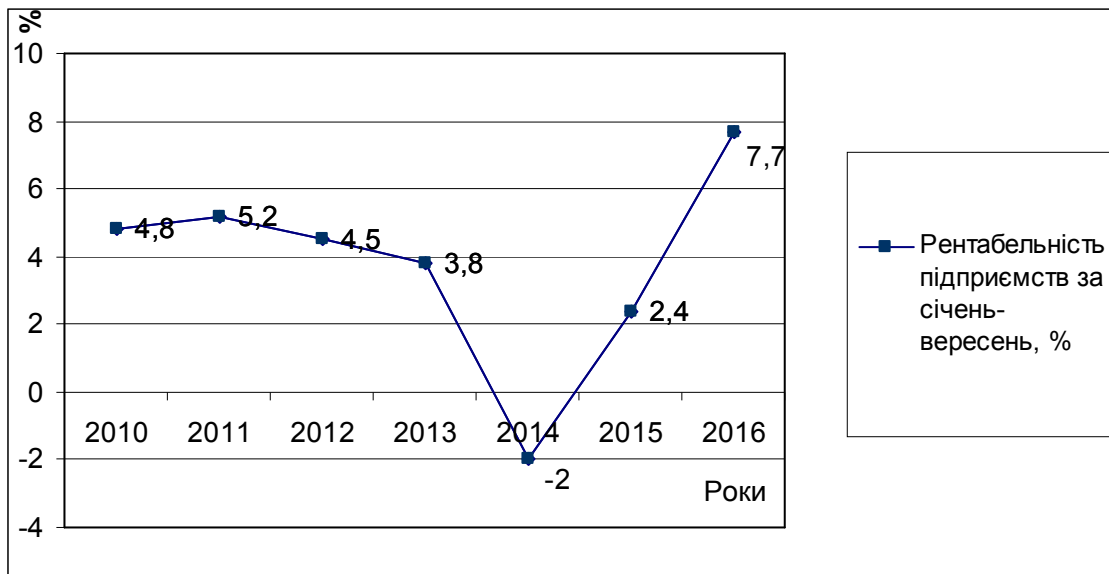

Рисунок 1 – Рентабельність підприємств України за 2010-2016 р.р.
складено авторами за даними [5]

Таблиця 1 – Кількість збиткових підприємств за видами економічної діяльності за 2010-2015 рік [6, с. 91]

Роки	Фінансовий результат (сальдо)	Підприємства, які одержали прибуток		Підприємства, які одержали збиток	
		у % до загальної кількості підприємств	фінансовий результат	у % до загальної кількості підприємств	фінансовий результат
2010	13906,1	57,3	155197,6	42,7	141291,5
2011	67797,9	63,5	208896,3	36,5	141098,4
2012	35067,3	63,0	210607,6	37,0	175540,3
2013	-22839,7	65,0	179259,6	35,0	202099,3
2014	-590066,9	65,5	202704,5	34,5	792771,4
2015	-373516,0	73,3	352980,4	26,7	726496,4

Деякими з причин збитковості багатьох підприємств можна вважати:

- 1) відсутність обґрунтованої системи управління собівартістю продукції;
- 2) корумпованість чиновників, що мають відношення до господарської діяльності підприємств;
- 3) висока частка тіньової економіки;
- 4) недостатній контроль з боку державних органів за достовірністю звітних даних, показників собівартості, прибутку, ціноутворенням.

Як правило, проблема збитковості не настає спонтанно, це трапляється в результаті поступової взаємодії різних причин, як тих, що не залежать від самого підприємства, так і тих, які настають в процесі помилкового менеджменту керівництва. Тому дані проблеми потребують принципової зміни методів управління підприємствами відповідно до нових вимог середовища, разом з цим державі необхідно сформувати умови для цього. Керівники підприємств також повинні переглянути стратегію своєї діяльності та виявити проблеми недоотримання необхідного прибутку та досягнення рентабельності. А також важливим є урахування втраченого часу – підприємство не повинні доводити стан до збиткового, необхідно змінювати стратегію, в разі досягнення точки нульового прибутку [7, с.307].

Для оцінки низько дохідних або збиткових фірм з довгостроковими проблемами необхідно, по-перше, виявити ці проблеми, по-друге, встановити, чи можуть вони бути подолані і за який період. Довгострокові проблеми можуть бути, як стратегічного, так і операційного характеру. Стратегічні проблеми обумовлені неправильною асортиментною політикою, неправильною стратегією маркетингу і іншими причинами аналогічного характеру і масштабів. Якщо

рівень прибутковості постійно знижується, в оцінці слід прийняти за основу, що фірма ніколи не поверне своїх стійких позицій і спад триватиме [8, 9].

Операційні проблеми виникають через недосконалість технологій, низької якості продукту, високих витрат [10, с. 217]. В оцінці слід відобразити витрати в часі, необхідні для вдосконалення операційної діяльності і доведення показників прибутковості до середньогалузевого рівня. Проте, необхідно врахувати масштаб бізнесу, тому що для великої компанії потрібно масштабніші інвестиції і більший період часу. По-друге, слід встановити природу неефективності і головний фактор, що гальмує діяльність: потрібна нова технологія, нове обладнання, нові постачальники або потрібен розвиток людського капіталу. Фактори по різному проявляють свій вплив, їх перетворення вимагає різних фінансових інвестицій і часу.

При цьому, варто відмітити, що зміна стратегії повинна бути підкріплена реальними можливостями підприємства, не потрібно встановлювати завищені цілі, які не вдасться виконати. Тобто, перш ніж планувати прибуток, необхідно провести загальний економічний аналіз діяльності, детально спланувати окремі напрями використання коштів та врахувати вплив зовнішніх факторів, які не залежать від самого підприємства.

Висновки. Враховуючи проведений аналіз рентабельності та збитковості підприємств України були виявлені загальні причини низької рентабельності, такі як, відсутність обґрунтованої системи управління прибутком, висока корумпованість чиновників, що мають відношення до господарської діяльності підприємств та інші. Тому необхідно зазначити, що підприємства мають шукати всі можливі чинники підвищення конкурентоспроможності, стабілізування діяльності, зменшення собівартості своєї продукції. При цьому потрібно визначити чинники, які найбільш негативно впливають на показники рентабельності та намагатися запроваджувати відповідні заходи для підвищення прибутковості підприємств.

Перелік посилань:

1. Бержанір І. А. *Діагностика рентабельності суб'єктів господарювання України* / І. А. Бержанір // *Економіка і організація управління*. – № 3(19). – 2014. – С. 26–30.
2. Лебедева А. М. *Методичні аспекти аналізу рентабельності діяльності підприємства* / А.М. Лебедева // *Вісник Одеського національного університету. Економіка*. – 2012. – Т. 17, Вип. 3-4. – С. 29-36. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vopu_econ_2012_17_3-4_6.
3. Кучерява А. С. *Прибутковість підприємства та шляхи її підвищення* / А. С. Кучерява // *Проблеми підвищення ефективності інфраструктури*. – 2015. – Вип. 40. – С. 38-44.
4. Фролова Л.В., Самусева Л.Ю. *Концептуальний підхід до управління рентабельністю підприємств ресторанного господарства* /Л.В. Фролова, Л. Ю. Самусева // *Вісник ДонНУЕТ. Донецьк: ДонНУЕТ*, 2011. № 4 (52) – С. 212-218.
5. *Державна служба статистики України*. – [Електронний ресурс] . – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
6. *Діяльність суб'єктів господарювання за 2015 рік : статистичний збірник*. К. : Державна служба статистики України, 2016. – 484 с.
7. Черниш С. С. *Організаційно-методичні аспекти аналізу рентабельності* / С. С. Черниш // *Інноваційна економіка*. – 2013. – № 6. – С. 305-309.
8. Баліцька В. В. *Рентабельність діяльності суб'єктів господарювання України: оцінювання істинних результатів* / В. В. Баліцька // *Актуальні проблеми економіки*. – 2012. – № 11. – С. 120-130. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ape_2012_11_17
9. Гаватюк Л. С. *Прибутковість українських підприємств: реалії сьогодення* [Електронний ресурс] / Л. С. Гаватюк, Н. В. Дармограй, Г. М. Хімійчук // *Молодий вчений*. – 2016. – № 1(1). – С. 40-43. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2016_1\(1\)_11](http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2016_1(1)_11)
10. Чернодубова Е. В. *Вплив інноваційної політики на прибутковість підприємства* [Електронний ресурс] / Е. В. Чернодубова // *Вісник Східноукраїнського національного ун-ту імені Володимира Даля*. – 2014. – № 8. – С. 214-218. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VSU_NU_2014_8_40

Стаття надійшла: 11.03.2017 р.

Рецензент: д.е.н., проф. Дмитрієв І.А.

Рецензент: д.е.н., проф. Дорошенко Г.О. (Харківський національний університет ім. В. Каразіна)

